

állhatatosan vissza is tartják: a szív fenőköve.
E hely az ígéretére való készülődés otthonává válik,
hordozója a hordozatlannak, lerontott hídfő.

Amikor elérkezik, ne várd, hogy a nyelvek magukban tartják.
Szkarabeusz suttog a Fáraónak, Szókratész szónokol
az ifjú Platónnak, Jézus inti a tizenkettőt.
Amikor elérkezik, nem kell már neked felgördülő függöny
meg az ünnepi fények. Nem leszel még csak
tanúja sem. Ő lesz a te tanúd, és nem ítélkezik.
Fenyők a ködben őrszemeik, a kóristák uniszónóra törekednek,
az énektanár kitágítja kicsiny szívükben
a távlat kamráit, lankák övezik az utat lefelé,
oltalmazzák a gerincet, a párkányok egymást keresztezik. Üdvözlégy, Kedves.

Fülöp József fordításai

RECENZÍÓK

HORVÁTH EMŐKE

**Thomas Tunstall Allcock: *Thomas C. Mann. President Johnson, the Cold War, and the Restructuring of Latin American Foreign Policy.*
Lexington, University Press of Kentucky, 2018. 295 pp.**

Thomas Tunstall Allcock egy kevésbé kutatott, de annál érdekesebb témát, Lyndon Johnson amerikai elnök Latin-Amerika-politikáját állítja kötetének középpontjába, és teszi elemzés tárgyává Thomas C. Mann külügyi államtitkár személyén keresztül. Ez figyelemre méltó témaválasztás, mivel Johnson külpolitikájából mindenekelőtt

Vietnám kérdése került legtöbbször a kutatás fókuszába, a Latin-Amerika felé irányuló politikai tevékenységének részletes, levéltári kutatásokon alapuló összegzése még váratott magára. Jelen kötet azonban pótolja ezt a hiányt. A szerző a bevezetőben emellett foglal állást, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak az 1960-as években Latin-Amerika irányába folytatott politikájának egyes aspektusait érintő értékeléseket felül kell vizsgálni

1. kép. Johnson és Mann

mind Thomas C. Mann szerepének, mind Lyndon Johnson politikájának, illetve Johnson elnöki adminisztrációjának a latin-amerikai fejlődésre vonatkozó elképzelései tekintetében. Allcock könyve az említett kérdések újraértelmezésére vállalkozik.

A bevezetést követően a könyv szerkezetileg öt fejezetre tagozódik. Az első rész a latin-amerikai gazdasági helyzetet vizsgálja a kereskedelem és a segélyek kérdésének szempontjából az 1950-es és 1960-as években, továbbá Thomas C. Mann korábbi külpolitikai karrierjét vázolja fel.

A következő egységben a Kennedytől Johnsonig terjedő időszakon belül a szerző két kérdéskörre koncentrálna: egyrészt előtérbe kerülnek John F. Kennedy elnökségének gazdasági aspektusai az *Alliance For Progress* (Szövetség a Haladásért) program elemzésén keresztül; másrészt Lyndon Johnson és a Fehér Ház viszonyának a kérdése, a „harvardosok”, azaz a Harvardon végzett Kennedy-tanácsadók, szakértők és az alelnök, különös pedig Johnson és Robert Kennedy kapcsolata. Elnökségének kezdeti időszakában talán éppen az volt a legvonzóbb Thomas C. Mannban Johnson számára, hogy mindketten texasi lévén, a közöttük kibontakozó megértés és együttműködés súrlódásmentesebb volt. Ezentúl nyilván az is mellette szólt, hogy a kormányzati hivatalnokok körében ő volt az, aki a legnagyobb tapasztalattal ren-

delkezett a latin-amerikai USA-politika ismeretében, és annak ellenére, hogy Kennedy idején Mann bejelentette visszavonulási szándékát, nem tudott ellenállni Johnson hívó szavának, és mexikói nagyköveti posztját felcserélte az USA Latin-Amerika-politikájáért felelős államtitkári feladatkörre. Az elnök azzal bízta meg, hogy az USA kormányának gazdasági, kulturális és szociális téren minden latin-amerikai vonatkozású programjának a koordinálását és irányítását vegye kézbe. Johnson és Mann kinevezését követően nehéz helyzet alakult ki mindkettőjük számára, mivel a Kennedyt támogató kormányzati alkalmazottak úgynevezett „lojális” szárnya teljes mértékben elutasította Johnson személyét, oly mértékben nem fogadták el az új elnököt, hogy a maga idején a belső hatalmi körökben a „Kennedy liberálisai” néven emlegetett csoport, vagyis a „harvardosok”: Arthur Meier Schlesinger történész¹, John Kenneth Galbraith közgazdász² és Bill Wirtz³ azt igyekeztek körbejárni, hogyan lehetne jogilag Johnson elnöki kinevezését megakadályozni. Végül maga a csoport is megosztottá vált Johnson kapcsán, Schlesinger Kennedy halálát követően szinte azonnal távozott, míg Wirtz megmaradt miniszteri székében, Johnson pedig a belpolitikája, különösen a *Great Society*⁴ programjának meghirdetését követően a liberálisok egy részének tiszteletét is kivívta.

A Kennedy halálát követő személyi változtatásoktól kifejezetten tartott a csoport, Ralph Dungan elnöki tanácsadó írásban fel is hívta Johnson figyelmét arra, hogy Thomas C. Mann kinevezése a kormány jobbratulódásának a jele lenne. Schlesinger pedig egyértelműen arról beszélt, hogy Mann konzervatív gazdasági nézetei távol állnak az *Alliance for Progress* alapeszméitől. A „harvardosok” tiltakozása ellenére a kongresszus ellenszavazat nélkül támogatta Mann kinevezését.

A harmadik fejezet Panama és Brazília kérdésével foglalkozik. 1964 januárjában a Csatorna-övezetben panamai diákok USA-ellenes lázongásokat robbantottak ki, a megmozdulásoknak huszonkét helybeli diák és négy amerikai katona esett áldozatul. Thomas C. Mann helyszíni tapasztalatai alapján úgy látta, hogy a panamai jobboldali oligarchia – kihasználva a politikai helyzetet – szította a tüntetők haragját annak érdekében, hogy az Amerikai Egyesült Államoktól minél nagyobb kedvezményeket tudjon kicsikarni, és új szerződés megkötését érik el a csatornaövezet kérdésében. Mann tárgyalásai és erőfeszítései ellenére Panama elnöke, Robert Chiari 1964. január 10-én megszakította a diplomáciai kapcsolatokat az Amerikai Egyesült Államokkal. A viszony rendezése érdekében Mann pályafutásának egyik

2. kép. A fényképen balra Thomas C. Mann, az USA mexikói nagykövete, jobbra Manuel Tello Baurraud, mexikói külügyminiszter látható, az El Chamizal-i Egyezmény aláírása alkalmával – Mexikóváros, 1963. augusztus 29. (forrás: upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/de/Chamizal_convention_1963_Mann_Tello.jpg)

legjelentősebb állomásához érkezett a *Panama-csatorna szerződés* újratárgyalása révén, és 1964. április 3-án a két állam közös nyilatkozatot írt alá, amelyben megállapodtak, hogy helyreállítják a diplomáciai kapcsolatokat.

Brazília esetében a baloldali João Goulart elnökségének utolsó időszakát teszi elemzés tárgyává a fejezet, amikor az események oda vezettek, hogy a hadsereg az USA támogatásával 1964. március 31. és április 1. között államcsínyt követett el ellene. Goulart megbuktatását indokoltnak tekintette az amerikai politikai vezetés, mert személyét komoly biztonságkockázati tényezőnek ítélték az egész félteke szempontjából. Goulart kisebb föld- és adóreformot hajtott végre, legalizálta a Kommunista Párt működését, és igyekezett függetleníteni Braziliát az USA befolyásától, éppen ennek érdekében kereskedelmi kapcsolatokat szándékozott kiépíteni a szovjet blokk országaival, és a Kubával szembeni szankciók alkalmazásának is ellenzője volt. Az USA attól félt, hogy teljes baloldali fordulat mehet végbe Brazíliában, ezért támogatták Goulart megbuktatását, akár puccs árán is.

A következő szerkezeti egység a Dominikai Köztársaságban történtek kérdését helyezi előtérbe. Tunstall Allcock elemzése Johnson beavatkozásának hátterébe, a katonai vezetők és az elűzött Juan Bosch elnököt támogató lázadók között zajló polgárháborúba enged betekintést. 1965. április 24-én a Dominikai Köztársaságban puccsal megdöntötték a népszerűtlen Donald J. Reid Cabral vezette juntát. A magát konstitucionalistának nevező – Bosch volt elnököt a hatalomba visszakí-

¹ Az 1952-es és 1956-os elnökválasztások idején a demokrata jelölt beszédeit Schlesinger írta, majd 1960-ban Kennedy mellett kötelezte el magát. Kennedy politikai tevékenységének időszakáról szóló könyve *A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House* címmel jelent meg.

² Galbraith 1934–1939 között volt a Harvard oktatója, Kennedy idején indiai nagykövet lett, 1961 és 1963 között töltötte be ezt a posztot. Háromkötetes fő műve: *American Capitalism* (1952); *The Affluent Society* (1958); *The New Industrial State* (1967).

³ Munkaügyi miniszter volt 1962 és 1969 között, vagyis Kennedy és Lyndon Johnson idején is betöltötte a tisztséget.

⁴ A *Great Society* megnevezés alatt a hazai szegénység és faji igazságtalanságok felszámolására 1964–1965-ben bevezetett programot értjük.

vánó – csoport összetételét tekintve nagyon heterogén képet mutatott, Johnson mindenekelőtt egy kommunista forradalom kibontakozásának lehetőségét szerette volna megelőzni, mely feltevés Tunstall Allcock véleménye szerint nem nélkülözött minden alapot. Például a CIA jelentései megerősítették ezt a feltételezést és mindenekelőtt az USA dominikai nagykövete, Bennett képviselte azt a nézetet, hogy a polgárháború könnyen kommunista forradalomba torkolhat. Az amerikai katonák dominikai partra szállására vonatkozó végső elnöki döntéssel Mann is egyetértett, azonban azt javasolta, hogy hivatkozási alapként ne a kommunista fenyegetettség kerüljön említésre, hanem a Dominikai Köztársaságban élő amerikai állampolgárok életének veszélyeztetése miatti evakuálási szándék legyen a megnevezett cél. Mann javaslatát Lyndon Johnson elfogadta. Az elnök tájékoztatta a kongresszust a döntésről, ekkor csupán Mike Mansfield részéről fogalmazódott meg óvatosság, aki az Amerikai Államok Szervezetének (OAS) szánt volna nagyobb szerepet a műveletekben. Később azonban Goodwin elnöki tanácsadó, valamint Fulbright és Stevenson szenátorok részéről is az OAS bevonásának hangsúlyozása került előtérbe. Tunstall Allcock úgy véli: Johnson döntését befolyásolta, hogy ki akarta engesztelni a hazai konzervatívokat, akik esetleg fenyegetést jelenthettek a *Great Society* elképzeléseivel kapcsolatos jogalkotásra nézve, továbbá meg akarta őrizni az Amerikai Egyesült Államok hitelességét a világban. Egy 1966 júliusában, a *Center for Strategic Studies* által készített jelentés megállapította, hogy az USA tevékenysége a Dominikai Köztársaságban sokkal sikeresebb volt, mint annak a nyilvánosságra hozott magyarázata. A fehér házi telefonbeszélgetések titokban rögzített, de máig fennmaradt hangszalagjai jól tükrözik, hogy maga Johnson elnök milyen mélyen érintett volt az események formálásában.

A könyv utolsó fejezete a Thomas C. Mann hivatali jelenléte nélküli időszak kérdésével foglalkozik. Mann személyes karrierje szempontjából is választóvonalat jelentettek a Dominikai Köztársaságban történtek, innentől kezdve befolyása folyamatosan csökkent, majd 1966 tavaszán véget ért hivatali tevékenysége is. William S. White újságíró, a *New York Times* hasábjain úgy jellemezte Mann munkásságát, hogy nála hozzáértőbb hivatalnok nem volt latin-amerikai ügyekben, valamint hazája és a félteke jogos érdekeit egyaránt szolgálta.

Johnson és Thomas C. Mann időszakában az *Alliance for Progress* programja nem viták nélkül, de folytatódott, és bizonyos sikereket is mondhatott magáénak. Kennedy idején a latin-amerikai országokban a GDP 1 százalékkal növekedett, Johnson alatt, 1964 és 1967 között, ez a szám 2,2 százalékra emelkedett. Mindezen eredmények mellett kimutatható, hogy Johnson és Mann irányt váltott az *Alliance* szemléletében, és a hangsúlyt az Amerika-közi gazdasági integrációra helyezte át. Johnson 1967-ben, az Amerikai Államok Szervezete csúcstalálkozóján részletesen kifejtette nézeteit a kérdéssel kapcsolatban, és a program korábbi, kifejezetten támogatásközpontú szemléletét a gazdasági növekedés potenciálisan fenntarthatóbb kereteinek finanszírozása irányába tolta el.

Összefoglalva az eddigieket, elmondható: Allcock könyve Thomas C. Mann munkásságát és Johnson elnök Latin-Amerika politikáját áttekintve igyekszik árajzolni az elnöki tanácsadóról kialakított „lojalista” képet. Kennedy hívei azzal támadták Mannt, hogy konzervatív irányba vitte el az USA Latin-Amerika politikáját, eltávolodva az *Alliance for Progress* szellemiségétől. Ezzel szemben Allcock meggyőzően mutatja be, hogy Kennedy ellentmondásos hidegháborús biztonsági stratégiát alkalmazott, amely elsősorban az Amerikai Egyesült Államokat támogató, autoriter latin-amerikai politikai rendszerek számára volt kedvező.

A kötet mind a szakemberek, mind az egyetemi hallgatók számára jól hasznosítható, figyelemfelkeltő munka, reméljük, hogy sokan olvassák majd, továbbgondolva vagy éppen polemizálva Allcock egyes megállapításaival.